

ONOMASTIKA I TOPONOMASTIKA

Onomastika (imenoslovlje, grč. *ὄνομα*, *onoma* = ime) posebna je grana lingvistike koja se bavi proučavanjem osobnih imena (imena i prezimena) i nadimaka, odnosno proučava značenje i povijest imena ljudi (antroponimi) i imena mjesta (toponimi).

Pri svom proučavanju onomastika se koristi etimologijom, dijalektologijom, poviješću, etnologijom, mitologijom.

Osobna imena

Osobna imena najstariji su sloj hrvatske antroponimije jer su nekoć ljudi imali samo osobno ime, a to nam potvrđuju i brojni jezični spomenici, primjerice u Bašćanskoj ploči spominju se kralj Zvonimir i opat Držiha, a o prezimenima nema glasa, ona su najmlađi sloj hrvatske onomastike.

Prema porijeklu postoji nekoliko slojeva hrvatskih i pohrvaćenih imena:

- **slavenski sloj**

Imena koja su prisutna i u drugim slavenskim jezicima:
Vesna, Vesela, Zdeslav...

- **sloj narodnih imena**

Imena koja su izvorno hrvatska ili su pak prevedenice:
Hrvoje, Borna, Domagoj, Vjera...

- **kršćanski sloj**

Imena kršćanskih svetaca i blaženika te biblijskih osoba:
Marija, Ana, Eva, Josip, Petar, Ivan...

- **islamski sloj**

Imena koja su se proširila zbog turskih osvajanja:
Osman, Fatima, Hasan...

- **sloj posuđenih imena**

Imena koja su se proširila zbog doticaja s drugim kulturama:
Karlo, Nataša, Vanja...

- **sloj pomodnih imena**

Imena koja su rezultat društvenih događanja, ideologija i popularnih ljudi:
Jugoslav, Indira, Elvis, Ines, Nives, Dolores...

Ta se imena, poput zadnja tri, često i ne mogu prilagoditi hrvatskome jezičnom sustavu pa se ne sklanjaju.

Prezimana

Prezimana su najmlađi sloj hrvatske antroponimije, potječu s prijelaza iz dvanaestog u trinaesto stoljeće. Tridentski sabor donio je odluku o popisivanju pučanstva s imenom i prezimenom u matice.

Hrvatska prezimena potječu od nekoliko različitih izvora:

- **osobna imena, matronimi** (prezimena izvedena od imena majke) i **patronimi** (prezimena izvedena od imena oca)

Anić, Jurić, Stipaničev...

- **zanimanja**

Kovač, Klobučar, Lončar, Tkalčić, Stolar...

- **nadimci**

Debeljak, Crnić, Obad...

- **toponimi**

Horvat, Hercegovac, Posavec, Zagorec...

Nekoć su prezimena bila latinizirana, primjerice:

Marko Marulić > Marcus Marulus, Ivan Lučić > Iohannes Lucius, Ivan Česmički > Iannus Pannonius, Faust Vrančić > Faustus Verantius, Ilija Crijević > Aelius Cervinus, Bartol Kašić > Bartholomaeus Cassius

A također su se za vrijeme hrvatskog narodnog preporoda pohrvaćivala imena i prezimena:

Ignaz Fuchs > Vatroslav Lisinski, R. Flieder > R. Jorgovanić, F. Wiesner > F. Livadić, Lj. Farkaš > Lj. Vukotinović, A. Weber > A. Tkalčević, Jakob Frass > Stanko Vraz, Biaggio Faggioni > Vlaho Bukovac

TOPONOMASTIKA

Toponimi su imena mjesta.

Toponime proučava **toponomastika**.

Toponimi su podijeljeni na ove skupine:

- **ekonimi ili ojkonimi**

Imena naseljenih mjesta: *Rijeka, Split, Pula, Zagreb, Zadar, Požega, Begovo Razdolje...*

- **oronimi:**

Imena gora i uzvisina: *Učka, Biokovo, Velebit, Papuk, Dinara, Medvednica...*

- **hidronimi**

Imena voda - rijeka, potoka, jezera: *Cetina, Sava, Jadro, Vrljika, Karasica, Vransko jezero, Tribaljsko jezero...*

Etnici (grč. *ethnikós* = koji pripada narodu) imena su stanovnika naseljena mjesta.

Primjerice: *Zagrepečanka, Splitsanin, Osječanka, Požežanin*.

Glavni je kriterij određivanja etnika naziv koji si stanovnici toga mjesta sami nadjenu. Taj se naziv ne mora poklapati s pravilno, hrvatskom tvorbom, ali svejedno ima prvenstvo: *Dubrovkinja* (a ne *Dubrovčanka*), *Bjelovarčanin* (a ne *Bjelovarac*), *Šupetranka* (stanovnica Svetog Petra u Šumi)...

Ktetic (grč. *ktētikós* = posvojni) posvojni su pridjevi izvedeni od imena naseljena mjesta.

Primjerice: *riječki, splitski, osječki, požeški*.

Ako se izvode od stranih imena, mogu se fonetizirati (pisati po izgovoru), a mogu se pisati etimološki do tvorbenog šava, a zatim se dodaje dometak (sufiks), ali je preporučljivije fonetizirati.

Primjerice: *njujorški, lajpciški, newyorški, leipziški*...

Egzonimi su pohrvaćeni nazivi za strane toponime, nastala zbog dodira kultura i jezika, razlikuju se od izvornoga naziva, endonima.

Primjerice: *Beč* (*Wien*), *Rim* (*Roma*), *Atena* (*Athina*), *Budimpešta* (*Budapest*), *Solun* (*Thessaloniki*), *Praq* (*Praha*), *Pariz* (*Paris*)...

Neki su egzonimi nestali, ali su bili česti u povijesti:

Dražđani (*Dresden*), *Jakin* (*Ancona*), *Lipisko* (*Leipzig*), *Turin* (*Torino*), *Monakov* (*München*), *Gradac* (*Graz*), *Navijork* (*New York*).

Neki su egzonimi (historizmi) specifični za određeno povijesno razdoblje:

Mleci (*Venecija*), *Carigrad* (*Istanbul*), *Požun* (*Bratislava*).

U egzonime ulaze i kroatizirani nazivi država:

Mađarska, Velika Britanija, Njemačka, Češka...